

УДК 336.564.226

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Подиков Є.С. – к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У статті досліджено сутність податкового регулювання, обґрунтована його роль і місце в державному регулюванні економіки, а також розкриті основні завдання, критерії, методи і види податкового регулювання в сучасних умовах.

Ключові слова: державне регулювання економіки, податки, податкова система, податкове регулювання, функції податків, податкове стимулювання.

Подиков Е.С. Теоретические аспекты налогового регулирования

В статье исследована сущность налогового регулирования, обоснована его роль и место в государственном регулировании экономики, а также раскрыты основные задачи, критерии, методы и виды налогового регулирования в современных условиях.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики, налоги, налоговая система, налоговое регулирование, функции налогов, налоговое стимулирование.

Podakov E.S. Theoretical aspects of tax regulation

In the article the essence of tax regulation, proved its role and place in state regulation of the economy and opened the main objectives, criteria, methods and types of tax regulation in modern conditions.

Keywords: state regulation of economy, taxes, tax system, tax regulations, functions, tax incentives.

Постановка проблеми. Кожна країна прагне врегулювати економіку з метою захисту її від циклічних криз та забезпечення стійкого економічного зростання. Щоб покращити становище в економіці необхідна наявність інвестиційного інтересу та, звичайно, коштів, що забезпечили б перехід господарства країни із занепаду до стабільного і розвиненого існування.

Зважаючи на сьогоденне становище економіки України дуже актуальним і невирішеним є питання ефективного формування податкової системи. До проблеми оподаткування необхідно підійти комплексно, з урахуванням як критично засвоєного зарубіжного досвіду, так і вітчизняних особливостей та чітко визначених перспектив і напрямків розвитку. Відсутність бачення перспектив, невизначеність пріоритетів, цілей і механізмів їх реалізації, за відсутності розвинених інститутів демократичної, правової держави і громадянського суспільства, тобто шлях спонтанного розвитку, унеможливує побудову в країні соціально-орієнтованої економіки. Податкове регулювання є одним з ключових інструментів забезпечення впливу держави на економічні процеси в країні. Від обґрунтованості податкової політики, раціональності формування податкового механізму, його спрямованості на стимулювання підприємницької активності та формування сприятливого інвестиційного клімату значною мірою залежать темпи економічного росту економіки в цілому та окремих її галузей.

Податкове регулювання здійснюється у всіх країнах з ринковою економікою. Це необхідна умова зміцнення та розвитку їх податкових систем, яка відбувається постійно шляхом подолання суперечностей між державою та платниками податків – фізичними та юридичними особами. Кінцеві цілі дер-

жави і господарюючих суб'єктів (підприємств) збігаються. Це зростання економіки, підвищення її ефективності для досягнення кращої якості життя людей і підвищення їх добробуту. Однак акумуляція коштів для досягнення цієї мети на різних рівнях виявляє не збіг, а часом і діаметрально різну спрямованість інтересів суб'єктів податкових відносин. З одного боку, держава прагне до збільшення коштів для здійснення своїх функцій, з іншого боку, податкове навантаження на господарюючих суб'єктів не може стати настільки високим, щоб спричинити зниження їх економічного зростання. У цих умовах при вдосконаленні податкової системи стає можливою активізація податкового регулювання у різних його проявах із застосуванням сучасних методів державного податкового менеджменту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню теорії податків і податкового регулювання присвятили свої дослідження такі науковці, як А. Б. Бризгалін, А. Вагнер, О. Д. Василик, В. П. Вишневський, Т. І. Єфименко, Р. П. Жарко, Ю. Б. Іванов, Дж. М. Кейнс, А. І. Крисоватий, А. Лаффер, Л. П. Павлова, Д. Рікардо, А. Сміт, В. М. Федосов, І. В. Фокіна, С. І. Юрій та інші. Однак багатогранність і складність поняття податкового регулювання для забезпечення фінансової стійкості держави і, отже, економічної безпеки держави являє собою достатню базу для подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення сутності податкового регулювання, а також дослідження основних його елементів. Основними завданнями даного дослідження є аналіз основних проблем оподаткування, розробка напрямів удосконалення оподаткування в умовах євроінтеграції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно законодавства податки – це встановлені вищим органом законодавчої влади обов'язкові платежі до бюджетів та державних цільових фондів, які сплачують юридичні та фізичні особи в порядку і на умовах, передбачених чинним законодавством. Податки встановлюються тільки державою і є її атрибутом. Податки є одним з найдавніших фінансових інструментів будь-якої економічної системи світу, частиною існування людини й мають філософський зміст. Ще перші філософи Стародавньої Греції (Ксенофонт, Аристотель) характеризували податки як суспільно необхідне та корисне явище [5].

Таким чином, сутність податків в практичному значенні зводилася до стягування коштів з суб'єктів господарювання і громадян до державної скарбниці з метою їх подальшого розподілу на потреби держави. Але якщо спочатку податки мали суто фіскальний характер, тобто були основним джерелом формування фінансових ресурсів держави, то згодом, з тих пір як держава вирішила брати активну участь в організації господарської діяльності країни, поняття суто фіскальної функції податків значно розширилося і набуло регулюючої властивості.

У сучасних умовах регулюючий вплив податків (регулююча функція податків) в суспільстві і економіці має багатогранний характер. Податкове регулювання є одним з елементів податкового механізму [8]. Суть його полягає в тому, що будь-яке втручання в хід відтворювальних процесів має бути економічно доцільним і обґрунтованим.

Податкове регулювання відіграє важливу роль у державному регулю-

вання економіки. Це вплив держави на хід економічних процесів шляхом їх коригування відповідно до поставлених цілей соціально-економічного розвитку в інтересах суспільства [1]. Система державного регулювання забезпечує, з одного боку, розробку правил, дотримання яких є обов'язковим для всіх суб'єктів господарської діяльності, а з іншого – відповідальність цих суб'єктів за дотримання встановлених правил.

Визнання необхідності державного регулювання економіки прийшло у світову науку і практику після кризи 1929–1933 рр. До цього широко використовувалася теорія економічного лібералізму, що проповідувала невтручання держави в господарську діяльність підприємців та функціонування ринку. Наслідки кризи змусили державу взяти під свій контроль спочатку ринок робочої сили з метою обмеження рамок безробіття, а потім інвестиції – з метою підйому і структурної перебудови виробництва, технічного прогресу, екології та інших сторін суспільного життя.

Основоположником науки державного регулювання економіки є Дж. Кейнс. У своїй теорії зайнятості, відсотка і грошей він доводив, що ринок сам по собі не здатний забезпечити повне і ефективне використання всіх факторів виробництва і потребує допомоги держави. Держава повинна створити такі умови виробництва, які сприяють збільшенню капітальних вкладень, розширенню бізнесу при збереженні повної свободи підприємців у прийнятті господарських рішень і відповідальності за їх наслідки. Стимулювання виробничого споживання капіталу, на його думку, спричинить розширення попиту на засоби виробництва і робочу силу.

У світовій економіці в 30-х роках розроблялися конкретні методи державного регулювання економіки за допомогою переважно фінансово-бюджетної і грошово-кредитної політики. Авторами основних концепцій у цій сфері вважаються Р. Фріш (Норвегія), У. Беверідж (Англія), Я. Тінберген (Нідерланди), У. К. Мітчелл (США) і деякі інші вчені [5].

Слід зауважити, що податкове регулювання є дуже складною системою, яка ефективна лише тоді, коли в основу покладені ефективні принципи податкових відносин.

Загалом під податковим регулюванням розуміють цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин шляхом використання засобів та інструментів податкової політики. Проте у вітчизняній і зарубіжній літературі зустрічаються іноді діаметрально протилежні визначення за якими можна зробити декілька висновків. По-перше, податкове регулювання – це процес, на відміну від регулюючої функції податків, яка являє собою явище. По-друге, податкове регулювання передбачає свідоме використання податків (регульовальна функція податків діє об'єктивно, незалежно від волі суб'єктів оподаткування). По-третє, податкове регулювання як процес реалізації регулюючої функції потребує певних дій з боку органів, перш за все, законодавчої влади. Усвідомлення можливості впливу податків на ті чи інші соціально-економічні процеси ще не є достатнім. Для того, щоб досягти бажаних результатів у сфері соціально-економічного розвитку, необхідними уявляються активні дії, які обумовлюють процес податкового регулювання. По-четверте, податкове регулювання є цілеспрямованим процесом, сфокусованим на вирішення конкретних завдань та досягнення конкретних цілей.

Отже, узагальнюючи різні наукові підходи, можна стверджувати, що податкове регулювання – це система заходів цілеспрямованого економічного і законодавчого впливу держави на учасників економічних відносин за допомогою інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів.

Основні завдання податкового регулювання: формування централізованих бюджетних та позабюджетних фондів шляхом мобілізації податкових надходжень; складання програм (короткострокових і довгострокових) надходження податків; розробка принципів формування та обліку бази оподаткування; правильне визначення бази оподаткування – ключовий момент механізму обчислення податків; здійснення контролю над податковими надходженнями фізичних та юридичних осіб, залучення до відповідальності платників податків, які ухиляються від сплати податків.

Результативність податкового регулювання з позиції верхнього рівня держави можна оцінювати за ступенем досягнення поставлених ним завдань, використовуючи такі критерії, як: зростання економіки та обсягів доходів бюджету, поліпшення фінансових результатів діяльності підприємств; динаміка інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання; вирівнювання рівня розвитку регіонів, поліпшення добробуту громадян.

В основу системи податкового регулювання лягли методи і способи податкового регулювання. До методів податкового регулювання можна віднести такі методи, які успішно використовуються у всіх країнах: відстрочення податкового платежу, інвестиційний податковий кредит, податкові канікули, податкова амністія, податкові відрахування, вибір і встановлення податкових ставок, міжнародні договори про уникнення подвійного оподаткування [5].

В економічній літературі виділяють, як правило, два види податкового регулювання: на макрорівні і мікрорівні.

До найважливіших завдань, розв'язуваних за допомогою податкового регулювання на макрорівні, відносять такі: регулювання попиту та пропозиції; формування раціонального співвідношення між накопиченням і споживанням; вплив на темпи інфляційних процесів; формування раціональної галузевої структури; стимулювання інвестиційних процесів; підтримка інноваційної діяльності; насичення ринку соціально значущими товарами та послугами; - прискорений розвиток депресивних регіонів.

Основні підходи до регулювання оподаткування в Україні на макрорівні закріплені за податковим законодавством, яке включає в себе Податковий кодекс України, інші законодавчі та нормативні акти у сфері оподаткування.

Податкове регулювання на мікрорівні має особливу спрямованість і виступає як спеціальний елемент функції фінансового менеджменту підприємства, який необхідно враховувати при організації фінансів підприємства. Реалізація податкового регулювання на мікрорівні проявляється через зміну податкового навантаження на конкретних платників, що відповідають встановленим критеріям:

- забезпечення зацікавленості в розвитку підприємницької ініціативи населення;
  - збільшення обсягів діяльності й розвиток конкурентного середовища;
  - стимулювання раціонального використання ресурсів;
-

- забезпечення економічної зацікавленості підприємств в інноваційному розвитку;

- стримування зростання обсягів виробництва товарів, у збільшенні споживання яких держава не зацікавлена, тощо.

Таким чином, широке використання заходів податкового регулювання може призводити до викривлення дії ринкових механізмів, створення нерівних умов конкуренції та невиправданих переваг для окремих платників. Тому вони повинні бути рівними по відношенню до всіх суб'єктів господарювання. Отже, дослідження сучасного стану податкової системи свідчить, що на сьогодні залишаються відкритими питання переорієнтації чинної податкової системи на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни, вирішення яких може стати кроком до підвищення конкурентоспроможності держави та сприяти розвитку економіки України.

Висновки. Податкове регулювання є складною дією податкової політики держави, оскільки його мета – не тільки дотримання інтересів держави в бюджетно-податковій сфері діяльності, тобто забезпечення покриття державних витрат доходами бюджету, а й інтересів платника податків, а також забезпечення необхідних умов для зростання добробуту всієї країни в цілому. В процесі зміни економічної ситуації в країні зміст регулювання податкової системи постійно модифікується. Особливо значення податкове регулювання набуває в умовах ринкової системи як один із основних методів непрямого регулювання економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Василик О. Д. Податкова система України [Текст] : навч. посіб. / О. Д. Василик. – К. : ВАТ “Поліграфкнига”, 2004. – 478 с. – ISBN 966-530-175-6.
  2. Глоссарий бюджетных терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.budgetrf.ru>. – 01.11.2011. – Назва з екрану.
  3. Грушко В. І. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності [Текст] / В. І. Грушко, Л. О. Кошембар // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 89–97.
  4. Єфименко Т. І. Податкове регулювання економічного розвитку [Текст] / Т. І. Єфименко : автореф. дис. ... д-ра екон. наук. – К., 2003. – 37 с.
  5. Іванов Ю. Б. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування [Текст] : монографія / Ю. Б. Іванов. – Х : ВД “ІНЖЕК”, 2007. – 448 с.
  6. Лупенко Ю.О., Тулуш Л.Д. Стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року. - К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 38 с.
  7. Подаков Є.С. Шляхи удосконалення оподаткування сільськогосподарських товаровиробників // Таврійський науковий вісник. – 2015. - № 91. – С.307-312.
  8. Пріб К. А. Податкова система України: термінологія і формулювання основних положень [Текст] : навчальний посібник / К. А. Пріб, В. І. Федько ; Мін-во освіти і науки України, Академія муніципального управління. – К. : ЦУЛ, 2007. – 320 с. – ISBN 978-966-364-531-5.
-